

Boek 7: Gods omgang met Abraham (11:27-25:11)

Nu volgt het tweede hoofddeelte van het boek Genesis. Nadat de periode vanaf Noach kort beschreven is, komt nu alle nadruk te liggen op Abram (later Abraham genoemd). Dit gedeelte begint met de woorden *tôlādōt* van Terach, maar de inhoud gaat voortdurend over zijn zoon.¹ Bij Terach vindt een splitsing plaats: de belofte gaat niet via Nachor of Haran, maar via Abram. De volgende vermelding van de *tôlādōt*-formule is pas na de dood van Abraham, wanneer de zonen van Ismaël genoemd worden (25:12).

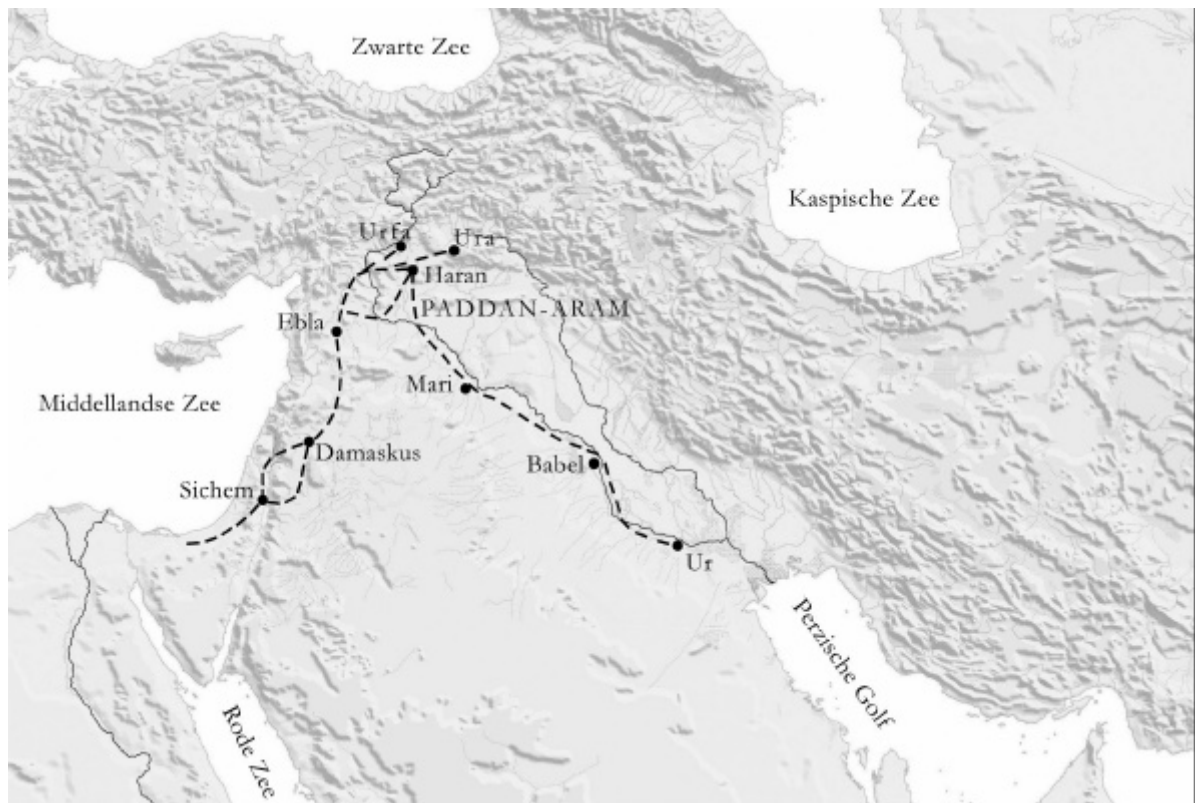
We zouden dit tweede hoofddeel ook ‘de geschiedenis van Abraham’ kunnen noemen, maar dan komt de nadruk teveel te liggen op de verrichtingen van deze aartsvader. Het is beter de aandacht te vragen voor Gods handelen door deze man uit Ur der Chaldeeën. Trouwens voor een levensverhaal of biografie wordt er te weinig verteld: we vernemen niets over zijn jeugd en over zijn uiterlijk, terwijl we over zijn beroep ook slechts heel summier geïnformeerd zijn. Centraal staat zijn leven met God, waarbij God steeds weer ongedachte wendingen geeft in de geschiedenis en zo zijn heilsplan tot uitvoering brengt.

7.1 Abrams afkomst, roeping en tocht naar Kanaän (11:27-12:9)

Aan het slot van de vorige *tôlādōt* zijn de drie zoons van Terach al geïntroduceerd: Abram, Nachor en Haran. Hun namen worden hier herhaald. Haran kreeg een zoon Lot, die hier reeds genoemd wordt vanwege de latere relatie tot Abram (zie hfst. 13). Haran stierf al terwijl zijn vader nog leefde (letterlijk: ‘voor zijn aangezicht’), in zijn geboorteland, of, anders vertaald: land van zijn familie (12:1) Ur der Chaldeeën. De meeste kaartjes in encyclopedieën en bijbeluitgaven geven aan dat Abram kwam uit Ur, een stad in zuidelijk Irak, niet ver van de Perzische golf. Er zijn echter veel argumenten aan te voeren voor de opvatting dat Abram afkomstig is uit een ander Ur dat veel dichterbij Kanaän lag, namelijk in de buurt van Haran.²

¹ Zie Inleiding, ‘Opbouw Genesis’.

² Ur der Chaldeeën wordt ook in vs.31; 15:7 en Neh.9:7 genoemd. Er zijn diverse steden met de naam Ur bekend, o.a. Ura ten NO van Haran en Urfa (Orhai), dichtbij Haran. Ur kan ook een regio zijn, want de Hebreeuwse tekst heeft in 11:28 ‘Ur der Chaldeeën’, terwijl de LXX ‘het land der Chaldeeën’ vertaalt. Voor een (half)nomade met tenten is een gebied ook meer voor de hand liggend dan een stad. De namen van Abram en zijn familie zijn allemaal West-Semitisch en niet Babylonisch. Haran valt buiten de route van het zuidelijke Ur naar Kanaän en waarom zou die omweg genomen zijn? Verder gingen alleen Terach, Abram en Lot (de zoon van de overleden Haran) op weg, terwijl Nachor in Ur bleef. In 24:4 stuurt Abraham zijn knecht naar zijn land en zijn familie om een vrouw te nemen voor Isaak (vgl. 24:38). De knecht gaat naar Aram-Naharaim = Aram van de twee rivieren, dat in de buurt van Haran ligt, en dus niet in zuidelijk Mesopotamië! Ook de naam Paddan-Aram (28:6-7) wijst naar het gebied in de buurt van Haran. Verder is het zo dat Jakob in 31:21 de rivier Eufraat oversteekt. Dat is wel nodig vanuit Haran en omgeving, maar niet vanuit het zuidelijke Ur. Het gebied van Haran (het Syro-Mesopotamische gebied) was eerst Amoritisch, later zijn daar de Arameeërs komen wonen (Amos 9:7). De familie van Abraham wordt in 25:20 gerekend tot de Arameeërs en daarom kan in Deut.26:5 gezegd worden: ‘een zwervende Arameeër was mijn vader’. Op grond hiervan is het waarschijnlijker dat Abram en zijn familie afkomstig waren uit de buurt van Haran dan vanuit het zeer ver weg liggende zuidelijke Ur. Zie BAR 26-2 (2000) 62-63 en BGA 7-3 (2000) 9-10. De Chaldeeën (Ass.: Kaldu) komen als volk pas in de tiende eeuw v.Chr. voor in Babylonië. Mogelijk gaat het hier om een latere, verduidelijkende opmerking in de tekst, om aan te geven waar Ur ligt.

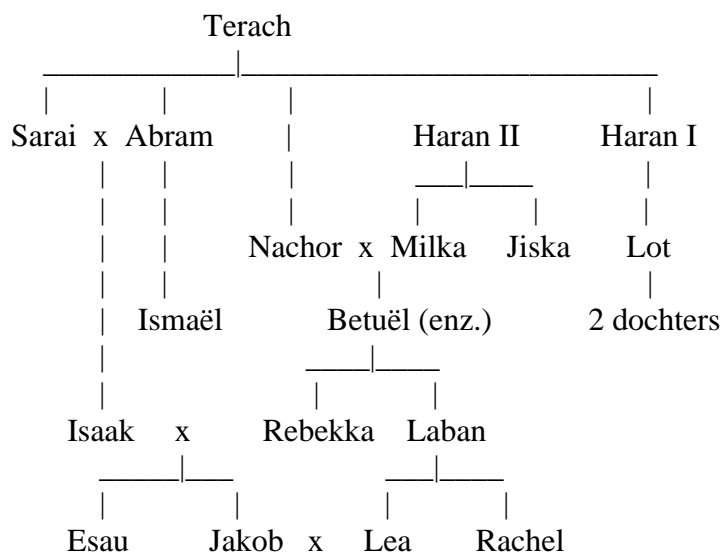

Abrams tocht uit drie mogelijke locaties van Ur: Urfa, Ura of Ur

Voor de bepaling van het tijdperk waarin Abram leefde: zie Excurs 1, 'Chronologie'.

Vers 29 geeft namen van enige vrouwen. De naam Sarai betekent: vorstin, de naam Milka: koningin. De betekenis van de naam Jiska is onzeker; alle drie de namen zijn Semitisch. Nachor trouwt met Milka, de dochter van Haran, de zoon van Terach, of een andere Haran.³ Uit 20:12 weten we dat Sarai de halfzuster was van Abram, met een gemeenschappelijke vader. Onder is de stamboom getekend voor zover we die op kunnen maken uit het boek Genesis. In de latere wetgeving is het verboden een halfzuster te trouwen (Lev.18:9; 20:17; Deut.27:22), maar huwelijk met een nicht is toegestaan. Een huwelijk met twee zusters, zoals Jakob met Rachel en Lea, is in later tijd ook niet meer toegestaan (Lev.18:18). Dit pleit voor de ouderdom en echtheid van deze overleveringen over de aartsvaders.

³ Meestal wordt gedacht dat Haran, de vader van Milka, dezelfde is als Haran de zoon van Terach. De schrijfwijze is precies hetzelfde. Op grond van de opmerkelijke zinsconstructie kan ook verdedigd worden dat een andere Haran bedoeld is: niet de zoon van Terach, maar 'de vader van Milka en de vader van Jiska'. Doordat de dochter naar gewoonte de naam van haar vader toegevoegd krijgt, zou een misverstand kunnen ontstaan en daarom voegt de schrijver toe dat deze Haran de vader is van twee (destijds bekende) dochters. Als dezelfde Haran bedoeld is, is het vreemd dat zoon Lot niet vermeld is. Vgl. Cassuto, 277.

Sarai is onvruchtbaar en heeft geen kinderen. Dit gegeven, dat zo'n belangrijke rol speelt in het vervolg, wordt hier nadrukkelijk vermeld (vs.30).⁴ Terach neemt Abram, Sarai en Lot en doet hen wegtrekken⁵ in de richting van het land Kanaän (vs.31). Het gezin gaat naar Haran, waar Terach later sterft in de leeftijd van 205 jaar (vs.32).⁶

Vervolgens wordt de roeping van Abram vermeld in 12:1-3, en zijn gehoorzaamheid blijkt in vers 4-9. Deze verzen zijn van fundamentele betekenis voor de theologie van het boek Genesis en voor het ontstaan van het volk Israël. Abram verneemt de roepstem van de HERE. Hij zal deze God gekend hebben via zijn voorouders, al werden in zijn familie tevens andere goden gediend (Joz.24:2). De herinnering aan de God van de voorvader Noach zal bewaard zijn gebleven.⁷ Deze God geeft Abram de opdracht zijn land te verlaten. Vanuit het verband is dat eerder Haran dan Ur (11:31).⁸ Hij moet ook zijn 'clan' verlaten, een groep die in grootte instaat tussen de stam en de familie. Zijn Terach en de zijnen in de buurt van hun clan blijven wonen of zijn ook leden van de clan meegetrokken? Voor Abram zal het verlaten van zijn vaders huis het moeilijkst zijn geweest, omdat hij daarmee het vertrouwde en de bescherming

⁴ Onvruchtbaarheid werd destijds meestal aan de vrouw toegeschreven, hoewel in Deut.7:14 ook mannen onvruchtbaar genoemd worden. In dit geval was alleen Sarai onvruchtbaar, want Abraham krijgt bij Hagar een zoon Ismaël (Gen.16). Kinderloosheid werd in die tijd gezien als een oordeel (1Sam.1:2-8; vgl. kinderen als zegen: Ps.127 en 128).

⁵ Hier blijkt de gezagspositie van het hoofd van een patriarchaal gezin: hij heeft ook zeggenschap over de getrouwde kinderen. Zo'n gezin, dat meestal uit drie generaties bestaat, wordt wel genoemd 'huis van de vader' (12:1; 24:7); ook slaven en knechten behoren hiertoe. Er is niet slechts sprake van een biologische, maar ook van een sociale eenheid. Nachor en zijn vrouw worden niet genoemd. Ze kunnen achtergebleven of meegegaan zijn, in ieder geval bevindt hun gezin zich in Gen.22 en 24 in het noorden van Mesopotamië.

⁶ Haran (lett. Charran; anders geschreven dan de naam van de zoon van Terach: Haran). Aangezien Abram geboren werd toen Terach ongeveer 70 was, leefde Terach nog lange tijd na het vertrek van Abram naar Kanaän en stierf pas twee jaar voor de dood van Sara (23:1). De Sam.Pent. noemt 145 jaar als totale leeftijd, zodat Abram pas na de dood van zijn vader vertrok. Vgl. Hand.7:4.

⁷ Zie Excurs 6, 'Godsdienstgeschiedenis'.

⁸ In Neh.9:7 en Hand.7:2 wordt de roeping van Abram in Ur geplaatst en niet in Haran, waardoor de SV in 12:1 vertaalt: 'had gezegd', wat echter weer minder goed past bij vs.4 en 5. Men kan concluderen dat God reeds in Ur tot Abram gesproken heeft, maar dat deze met Terach in Haran is gebleven, waar hij opnieuw de roepstem hoorde.

opgaf. De opsomming van drie verbanden (land, clan, vaders huis) geeft aan hoe radicaal de breuk is. Abram laat al het vertrouwde achter en gaat op basis van de beloften van God naar een onbekend land en in die daad komen zijn geloof en gehoorzaamheid tot uiting. ‘Het land dat Ik u wijzen zal’ laat de bestemming nog open. In ieder geval kent Abram het land nog niet (Heb.11:8). De uitdrukking ‘om te gaan naar het land Kanaän’ in 11:31 en 12:5 kan opgevat worden als een doelbewuste keus, eerst van Terach en later van Abram, om naar dat land te gaan, maar de uitdrukking kan ook gelezen worden als een zegswijze achteraf, waarbij het voor de reizigers eerst nog niet duidelijk was waar zij naartoe zouden gaan. In dat laatste geval gingen ze slechts in de richting van Kanaän, zonder dat land als einddoel te hebben.

Vers 2 noemt de gevolgen: Dan zal Ik u tot een groot volk maken en u zegenen.⁹ Er klinkt in dit en het volgende vers een viervoudige belofte: een volk (een groot nageslacht), een grote naam (bekendheid, beroemdheid), bemiddeling van zegening¹⁰ en ook bescherming (door Gods vervloeking van de vijanden). Deze zaken vormen steeds weer de wens van oosterse vorsten (2Sam.7:9; Ps.72:17). Vers 3 geeft nadrukkelijk aan dat God de oorzaak is van zegen en vloek over anderen.¹¹ Vervolgens komt de theologisch zeer belangrijke zin ‘in u zullen alle geslachten van de aarde gezegend worden’.¹² De passieve vertaling, waarbij Abram tot een bron van zegen is voor de volken, verdient de voorkeur.¹³ God laat de volken van hoofdstuk 10 niet aan hun lot over. Door de verkiezing van Abram lijkt dit wel zo, maar Hij zal hen op een bepaalde manier toch zegenen. De volgende geschiedenissen in Genesis maken dit ook duidelijk. Groepen die positief zijn ten opzichte van Abram worden gezegend; anderen niet. Van nu af aan is de toekomst van de mensheid verbonden met het lot van Abram.

⁹ Gods zegen komt naar voren in aspecten als voorspoed, welbevinden, een lang leven, rijkdom, vrede, goede oogsten en kinderen (24:35-36; Lev.26:4-13; Deut.28:3-15). De moderne mens noemt dat ‘geluk’ of ‘succes’, maar het OT geeft aan dat God de bron is van het goede. De aanwezigheid van God bij zijn volk is echter de voornaamste zegen (Lev.26:11-12). De genoemde zegeningen van God zijn herhalingen van en uitwerkingen van de zegeningen in vroeger tijden (1:28; 5:2; 9:1) en dus een bevestiging van Gods oorspronkelijke bedoeling met de mens. Vgl. Excurs 7, ‘Zegenen’.

¹⁰ Een groot volk: vgl. 18:18; Ex.32:20. Een grote naam: 2Sam.7:9, door God gegeven (in tegenstelling tot Gen.11:4). ‘U zult een zegen zijn’ is een ongebruikelijke constructie (Jes.19:24), het is geen gebod maar een gevolg van Gods zegen: Abram wordt een toonbeeld van een door God gezegend mens. Vermoedelijk is zoiets bedoeld als in Zach.8:13, waar buitenstaanders de slip van een Judese man grijpen en zeggen: ‘Wij willen met u gaan, want wij hebben gehoord dat God met u is.’

¹¹ ‘Ik zal zegenen die u zegenen / en wie u veracht, verwenst (*qālāl*) zal Ik vervloeken (*ʔārar*). Vgl. 27:29 en Num.24:9. Meestal is de straf gelijk aan het vergrijp (‘oog om oog’), maar hier is de straf zwaarder.

¹² Geslachten (*mišpəḥōt*), net zoiets als het begrip ‘clan’ in 12:1. Aarde: hier *ʔādāmā*, geen *ʔereš* (vgl. Gen.1 en 2).

¹³ Het werkwoord *bāraḳ* staat hier en in 18:18 en 28:14 in de Nif‘al-vorm, die gewoonlijk een passieve betekenis aangeeft. De vertaling is dan: ‘in / door u worden alle geslachten van de aarde gezegend’. Via Abram gaat de zegen naar de volken. Deze opvatting is de oudste en wordt bevestigd door de Septuaginta, Sir.44:21; Hand.3:25 en Gal.3:8. Op twee andere plaatsen in Genesis komt het werkwoord voor in de Hitpa‘el-vorm die meestal een reflexieve betekenis aangeeft (22:18 en 26:4): de vertaling wordt dan: de volken zullen zichzelf / elkaar toewensen gezegend te worden als Abram. In oudere vertalingen kiest men meestal voor alle vijf teksten een passieve vertaling; in moderne vertalingen komt nogal eens de gedachte naar voren dat alle vijf de vermeldingen reflexief vertaald moeten worden (bijv. NBV; de meeste plaatsen GNB). Het is echter goed te verdedigen dat in ieder geval bij het gebruik van de Nif‘al de vertaling passief is: gezegend worden, terwijl de andere twee teksten eventueel reflexief vertaald kunnen worden. Ook is een andere betekenis van de Nif‘al mogelijk, de mediale betekenis: de volken zullen een zegen vinden in Abram. Vanuit het verband blijkt dat Abram in alle gevallen een bron van zegen is voor anderen. Bij de passieve en mediale opvatting komt het duidelijkst naar voren dat er een goddelijk plan is. Vgl. Excurs 7, ‘Zegenen’.

In het boek Genesis is God begonnen met Adam en Eva, na de zondeval ging Hij door met Set. Toch werd de mensheid afvallig, zodat de zondvloed als straf kwam. Na de zondvloed ging God vooral verder met Sem, maar ook in dat nageslacht kwam de afgodendienst op. Nu bepaalt God dat Hij tijdelijk met één man en één volk verder zal gaan. Het heil wordt grotendeels beperkt tot de Israëlieten, zodat Paulus later schrijft tot de christenen uit de volken: 'dat u in die tijd zonder Christus was, uitgesloten van het burgerrecht van Israël en vreemd aan de verbonden der belofte, zonder hoop en zonder God in de wereld'. Maar door Christus is er verandering gekomen, want Hij heeft 'de tussenmuur' weggebroken. Daardoor kunnen de volken (Gen.10!) delen in het heil (Ef.5:11-22).

De aartsvader gehoorzaamt Gods bevel en Lot gaat mee (vs.4; Gen.11:27-31 is verondersteld). Is Lot de eventuele erfgenaam, omdat Abram geen kinderen heeft? De leeftijd van 75 jaar houdt in dat Abram Haran verlaat 60 jaar voor het overlijden van zijn vader Terach (11:26,32). Hij stelt de roep van God boven eigen familie (Mat.10:37). Tijdens het verblijf in Haran heeft Abram have verkregen, eigendom die meegenomen kan worden, inclusief kudden en slaven of personeel (lett.: 'zielen'; vgl.14:14).

De grenzen van Kanaän zijn in 10:19 globaal aangeduid en worden in Num.34:2-12 nauwkeuriger aangegeven. Abram trekt het land door, vermoedelijke via Damascus (vgl. 15:2), langs de Zee van Galilea en dan naar Sichem¹⁴. Als halfnomade gaat hij niet in een stad wonen, maar daar in de buurt. 'De plaats' is waarschijnlijk een heilige plaats (vgl.Deut.12 en 16); daar is een bijzondere boom (*ʔēlôn*), vaak vertaald met terebint, maar ook eik is mogelijk (35:4; Ri.9:6,37; Deut.11:30). De term of eigennaam More ('onderwijzer') suggereert dat het een plaats is waar goddelijke orakels verkregen kunnen worden, vgl. 'de palm van Debora' (Ri.4:50).

Vers 6 geeft aan dat de Kanaänieten toen in het land waren.¹⁵ Omdat het land bewoond is, kan Abram niet onmiddellijk bezit van het land nemen. De HERE verschijnt daar en geeft een korte, kernachtige belofte: 'Aan uw nageslacht zal Ik dit land geven' (vs.7). Deze concrete toezegging van nageslacht en land wordt hier voor het eerst genoemd en is een uitwerking van vers 2-3. Deze beloften, die ingaan tegen de waarneembare feiten, worden nog heel wat keren herhaald en zijn fundamenteel voor het verloop van de verdere geschiedenis in het boek Genesis. De Schepper en Eigenaar bepaalt wie welk gebied krijgt.

Vervolgens bouwt Abram een altaar (vs.7), uiteraard om te offeren, al wordt dat niet vermeld. Hierin volgt hij Noach na. Later bouwt Abram altaren in Betel, Hebron en op de berg Moria.

¹⁴ Sichem = Tell Balata, ten oosten van het huidige Nabloes. Gelegen tussen de bergen Ebal en de Gerizim, was Sichem het geografische centrum van het land en wordt vaak in het OT genoemd (Deut.11:29-32; Joz.8:30-35; Joz.24; 1Kon.12). In de vertaling kunnen de laatste woorden van vs.5 ook bij vs.6 gerekend worden: 'Toen zij in het land Kanaän kwamen, trok Abram...'

¹⁵ De gangbare uitleg is, dat deze opmerking wordt gemaakt vanuit een later perspectief toen de Kanaänieten er niet meer waren (ook in 13:7). Volgens Num.13:29 en 14:25 leefden de Kanaänieten in de tijd van Mozes bij de zee en langs de Jordaan. Hier lijkt 'land' een aanduiding voor het meer naar binnen gelegen heuvelland, in patriarchale tijden bevolkt door de Kanaänieten. Tussen de tijd van de patriarchen en de dagen van Mozes moeten ze verdreven zijn uit het heuvelland naar de kust en Jordaangebieden. Na de tijd van Jozua zijn ze verdreven (E.H. Merrill, *BSac* 154 [1997] 13). Het is ook mogelijk *ʔāz* met 'evenwel' te vertalen, in plaats van met het gebruikelijke 'toen'. De vertaling wordt dan: 'De Kanaäniet (is) evenwel in het land'. De nominale zin (zonder werkwoord) heeft dan de theologische functie de spanning tussen de moeilijke werkelijkheid en Gods beloften te onderstrepen. Een zin die het verleden verklaart, heeft gewoonlijk een werkwoord (H.J. Koorevaar).

Offeren was de gebruikelijke vorm van eredienst en vond vaak plaats na een verschijning van God.

Sichem ligt in een vallei en Abram trekt naar het gebergte ten oosten van Betel (zie het kaartje), dichtbij Ai.¹⁶ Het spannen van de tent duidt vermoedelijk op een wat langer verblijf. Opnieuw bouwt hij een altaar en hij roept daar ook de naam van de HERE aan (vs.8). Deze uitdrukking geeft meer aan dan een eenmalig gebed en duidt op geregelde eredienst (4:26; 21:33). In 13:4 keert Abram weer terug naar dit altaar. Vers 9 vermeldt dat hij naar het zuiden (het Zuiderland, de Negeb)¹⁷ gaat. Het 'steeds verder trekken' geeft aan dat hij op diverse plaatsen verblijf houdt. Uit de verzen 5-9 is op te maken dat Abram van het noorden tot het zuiden het land doortrekt. Hij ziet wat beloofd is, hij verblijft op tal van plaatsen en vereert God daar. Zo neemt hij symbolisch het land in bezit.

Het gedeelte 11:27 tot 12:9 is bijzonder belangrijk in het boek Genesis. Het dient als introductie en samenvatting van het leven van Abram en geeft de beloften aan die later in het volk Israël verwerkelijkt zullen worden. Het ziet ook terug op de vroegere geschiedenis, op het ontstaan van de vele volken; ook die zullen gezegend worden. De profeten zien uit naar de dag dat de volken God zullen erkennen (Jes.2:2-4; Sef.3:9; Jes.19:24; Jer.4:2). Het NT beschouwt de komst van Christus in het licht van de genoemde zegen (Hand.3:25; Gal.3:8,14). Het geloof van Abram is een model van Gods handelen met alle mensen (Rom.4; Gal.3). De bereidheid zijn eigen land te verlaten is een voorbeeld voor hen die uitzien naar de stad van God (Heb.11:8-10).

CENTRUM VOOR BIJBELONDERZOEK

Postbus 503

3900 AM Veenendaal

Tel: 0318-503098

Fax: 0318-503163

e-mail: info@studiebijbel.nl

Internet: www.studiebijbel.nl

¹⁶ Betel werd vroeger Luz genoemd (28:19), maar hier wordt de latere naam al gebruikt. Gewoonlijk wordt Betel gelijkgesteld aan Beitin, 17 km ten noorden van Jeruzalem. Ai wordt meestal geïdentificeerd met Et-Tell, 2 km ten oosten van Beitin. Deze gelijkstellingen zijn nogal problematisch omdat daar volgens opgravingen geen bewoning was in de tijd van de aartsvaders en de verovering van het land (Joz.8). Veel uitleggers trekken hieruit belangrijke conclusies ten aanzien van de historiciteit van de geschiedschrijving van het boek Jozua. Diverse archeologen bepleiten daarom gelijkstelling van Betel met El-Bireh, 2 km ten zuiden van Beitin, en van Ai met Kirbet Nisya, anderhalve km ten zuidoosten van El-Bireh (D. Livingston, *WTJ* 33 [1970] 20-44; 34 [1971] 39-50; *BGA* 2-4 [1995] 1-5). B.G. Wood, die veel samenwerkt met Livingston, is in de afgelopen jaren met argumenten gekomen om Khirbet el-Maqatir gelijk te stellen met Betel. Beitin identificeert hij met Bet Aven. Zie *B&S* 12 (1999) 21-30 en 101-108.

¹⁷ De Negeb / Negev (lett.: droogte, het droge gebied), het golvende plateau ten zuiden van het latere Juda, ten noorden van de woestijn Sinaï en Kades-Barnea (dus een kleiner gebied dan tegenwoordig zo genoemd wordt). Het gebied was bewoonbaar (Gen.24:62; Joz.19:1-8), maar de naam geeft al aan dat de omstandigheden voor menselijk leven niet ideaal zijn. Er liep een weg van Kanaän naar Egypte langs de kust, maar de route door de Negeb fungeerde als een goed alternatief. Zie ook bij 13:1-3.